

Cartea Mea e și a Ta!

ISSN 2734-6889
ISSN-L 2734 -6889

Însemnele statului român contemporan

George ROCA

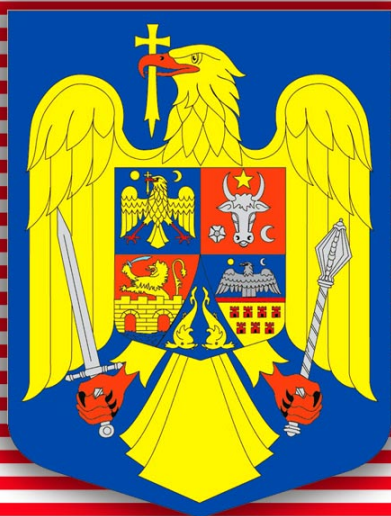
În general, simbolistica însemnelor unui stat, este un subiect mai greu accesibil și uneori chiar de neînțeles pentru cei care nu sunt de specialitate, chiar dacă patriotismul, reprezentarea artistică sau coloritul le fac atractive. Subiectul referitor la heraldică, vexilologie, sigilografie și a altor științe care determină însemnele unui stat cu tradiție și istorie bine conturată este în mare parte manipulat, discutat și la îndemâna specialiștilor în materie, rămânând pentru novici un miraj, o enigma sau chiar uneori un secret bine ascuns și păstrat. De aceea multă lume caută să cunoască, să se inițieze și să descifreze obiectele care aparțin acestei tematici.

Consider că fascinația simbolurilor începe odată cu primele desene pe care omul le-a marcat cu mii de ani în urma pe pereții peșterilor, iar mai apoi pe obiecte casnice, unelte, monede, plăcuțe, frontispiciul caselor, obiecte funerare, de cult religios și uneori chiar de vestimentație, un exemplu concludent fiind tartan-urile fustanelor scoțiene, care diferă de la clan la clan. Toate acestea, reprezintă personalitatea, tradiția și apartenența unui individ, iar de cele mai multe ori al unui grup mai larg și mai bine organizat, un exemplu elocvent fiind statul.

Aceste semne făceau dovada specificului și recunoașterii celui care le poseda sau folosea, ajungându-se prin aceasta să-l deosebească de alt individ.

Simbolurile au ocupat istoria civilizației umane un loc deosebit, conturând o grupare, o națiune, sau chiar zonele de influență a acesteia. Materializarea acestora au fost uneori singurele mărturii istorice a existenței unui stat sau națiuni. Toate popoarele au folosit de-a lungul timpului simboluri diverse ca instrument de individualizare, recunoaștere și comunicare, dezvăluind preocupările generațiilor trecute și uneori prefigurând aspirațiile viitorului. Acestea au devenit, mai târziu, însemne naționale, care pot fi definite ca simboluri specifice reprezentative și care se pot corela cu esența națională a aceluiași popor.

În istoria unui popor, suveranitatea și individualitatea națiunii este reprezentată și marcată, cel mai mult, de însemnele acesteia: steagul, stema, sigiliul și imnul. Aceste simboluri sunt ca o carte deschisă a națiunii, reprezentând nu numai istoria, ci și prezentul și viitorul credinței patriotice. De aceea însemnele statului trebuie tratate cu o deosebită venerație.

Rigurozitatea identificării veridice a semnificațiilor diferitelor elemente incluse în compoziția însemnelor statului român și totodată a producerii lor, sunt atribuțiile specialiștilor în materie, începând cu arheologi, istorici, lingviști, cercetători, experți militari, reprezentanți ai puterii statale, numismați, filателиști, designeri, muzicologi, și finalizând cu Comisia de Heraldică, Genealogie și Sigilografie de pe lângă Academia Română.

Limbajul, studiile și fenomenul de cercetare a elementelor din compoziția însemnelor României, sunt de un înalt nivel, având o valoare deosebită. De aceea, sunt folosite de specialiști străini ca material de referință și comparație, acțiune prin care, experții români, devin foarte respectați și apreciați chiar și în afara perimetrului național.

Cercetători ca, Maria Dogaru, doctor în științe istorice, specialistă în heraldică, academician Dan Berindei, dr. Paul Cernovodeanu, dr. Adina Berciu-Drăghicescu, dr. G. D. Iscru, Aurel David, Tiberiu Velter, sunt personalități care ne fac cinste atât prin cercetările și studiile pe țărâm național, cât și prin lucrările pe care domniile lor le prezintă specialiștilor străini, la congrese și întâlniri internaționale, iar maselor largi de cititori, prin publicațiile de specialitate și cărțile apărute în acest domeniu.

Cunoașterea însemnelor statului, atât pe țărâm național, cât și în afara hotarelor țării, reprezintă un act de patriotism, de mândrie națională, făcând parte din existența unei națiuni și ajutând în mod substanțial la păstrarea integrității acesteia.

Popularizarea acestora, creează implicit o recunoaștere internațională a statului național. De aceea este recomandabil ca fiecare cetățean român, oriunde s-ar afla, să le trateze cu stima și respect, căci ele reprezintă continuitatea poporului nostru, tradiția, sufletul și simțirea, națiunii noastre, recunoașterea ei, dreptul de aliniere și egalitate cu alte state cu tradiție bine-dezvoltată, cât și pentru păstrarea imaginii poporului român pentru posteritate.

Cine are simțire și respect pentru însemnele naționale, înseamnă că aparține unei nații, înseamnă că nu este singur și la nevoie se poate sprijini și baza pe ajutorul acesteia. Cu cât națiunea este mai omogenă, mai încheată și mai înțelegătoare cu cetățenii săi, cu atât este mai respectată de celelalte națiuni, și implicit devine mai puțin vulnerabilă atacurilor expansioniste și tendințelor de influențare, subjugare, dominare sau chiar dezmembrare a acesteia. Însemnele statului român sunt, deci, instrumentele prin care naționalii români, în orice parte a globului s-ar afla, sunt ajutați să-și păstreze identitatea, independența, continuitate neamului, patriotismul și apartenența lor la națiunea română.

Dincolo de aspectul oficial pe care îl afișează plastic, însemnele statului român, sunt purtate în sufletul majorității românilor ca niște odoare scumpe, pe tot parcursul vieții lor, provocând sentimente puternice. Mulți lăcrimează când se cântă imnul național sau văd arborat drapelul românesc la vreo competiție sportivă.

După cum am amintit, conceperea, studiul și popularizarea prin lucrări a însemnelor oficiale ale unui stat aparține, de obicei, specialiștilor în materie. Istoricii se ocupa cu studiul evoluției unei națiuni, stat, instituție, epocă, sau tot ce aparține trecutului, ajutând la crearea unei imagini asupra unui popor, grupări sau individ. Studiul heraldicii ajută la înțelegerea elementelor componente a acestor însemne, în special stema și sigiliul. Prin studiul pe care îl execută, heraldica facilitează cunoașterea istoriei diferitelor popoare, evoluția curentelor artistice, frumusețea compozițiilor, cromatica vie a reprezentărilor și varietatea formelor de exprimare în limbaj plastic a relațiilor social-politice.

În lucrarea sa „Heraldica, decorațiuni și forme florale”, Herbert Cole, specialist englez în materie, definește noțiunea de heraldică într-un mod foarte interesant: „HERALDICA! Cuvânt ca un sunet de trompetă, scoate la iveală viziunea ilustrațiilor istorice cu privire la diferitele evenimente importante prin care a trecut o persoană sau un grup de persoane, dar mai ales conducătorul statului, reprezentând istoria unei națiuni...”

Etimologia cuvântului „heraldică” derivă din limba franceză, „herault” fiind ofițerul care ținea evidența documentelor casei regale, biroul acestuia numindu-se „heraldique”. Fenomenul heraldic este un fenomen uman permanent, dezvăluind lucruri de esență, caracterul statului și aspirațiile acestuia. Heraldica mai păstrează încă multe secrete care așteaptă să fie descoperite.

În 1992, Senatul și Camera Deputaților au aprobat noile însemne ale statului român. În „Monitorul Oficial al României”, pagina 1, anul IV, nr. 237, din 26 august 1994, este publicată Legea Nr. 75/1994: „Legea privind arborarea drapelului României, intonarea imnului național și folosirea sigiliilor cu stema României de către autoritățile și instituțiile publice”.

Drapelul României

În luna noiembrie 1991 a fost elaborată noua Constituție a României, unde la articolul 12, paragraful 1, se precizează că: „Drapelul României este tricolor, culorile sunt așezate vertical, în ordinea următoare începând de la lance: albastru, galben, roșu”.

Legea Nr. 75/1994 aduce noi reglementări privind arborarea drapelului țării. Acesta până în prezent nu are încă stema aplicată pe suprafața lui. Dimensiunile trebuie să fie corespunzătoare în corelația lățimii cu lungimea. Lățimea este egală cu 2/3 din lungimea acestuia, iar lățimea fâșiilor colorate trebuie să fie egale. Culorile sunt specificate: albastru – cobalt, galben – crom și roșu – vermillon.

Este obligatoriu ca drapelul să fie arborat în mod permanent pe clădirile, construcțiile și edificiile instituțiilor și autorităților publice, la institutele de învățământ și cultură, la sediile sindicatelor și partidelor politice, la aeroporturile și porturile internaționale, la punctele de trecere a frontierei, pe toate navele și ambarcațiunile care navighează sub pavilion românesc, cât și la sediul și reședința șefilor misiunilor diplomatice și oficiilor consulare pe care statul român le are în străinătate; sub formă de fanion, pe mijloacele de transport a oficialităților române aflate în vizite protocolare și de lucru în afara granițelor naționale, cât și ale șefilor misiunilor diplomatice și oficiilor consulare române, în toate deplasările oficiale ale acestora.

Temporar, Drapelul României, se mai arborează cu prilejul Zilei Naționale a României și ale altor sărbători naționale; în locuri publice stabilite de autoritățile locale; cu ocazia festivităților și ceremoniilor oficiale cu caracter local; național și internațional, în locuri unde acestea se desfășoară; cu prilejul vizitelor oficiale întreprinse în România de șefii de state și guvern; precum și de înalte personalități politice reprezentând principalele organisme internaționale, inter-guvernamentale; la aeroporturi, gări, porturi și pe diferite trasee; în cadrul ceremoniilor militare; cu ocazia desfășurării competițiilor sportive; în timpul campaniilor electorale, la sediul birourilor, comisiilor electorale și al secțiilor de votare. În zilele de doliu național, stabilite de Guvernul României, drapelul țării se arborează în bernă.

Steagul este cel mai statornic simbol al unui popor, reprezentând individualitatea și suveranitatea națiunii, simbolul ființei istorice, a prestigiului de care se bucura în rândul celorlalte națiuni, un simbol al măririi naționale. Armata, revoluționarii, sportivii și toți cei care manifestează, poartă steagul ca un simbol al victoriei. Pe steag se depune jurământul de credință și tot cu steagul sunt acoperite sicriile eroilor sau ale personalităților politice.

Știința care are drept obiect de studiu, steagurile, drapelele, stindardele, flamurile și prapurii se numește vexilologie. Termenul derivă din limba latină, vexillum, însemnând drapel sau stindard.

Stema României

Stema este un instrument al statului, care prin desen, reprezentare grafică, sau artistică, dezvăluie lucruri de esență, caracterul și aspirațiile acestuia. Ea reconstituie prin culori vii mentalitățile și preocupările generațiilor trecute, are o deosebită valoare în relațiile internaționale și desemnează un stat sau altul. Stemele se afișează pe edificiile statului și a autorităților publice, la ambasade, oficii consulare, misiuni culturale din străinătate, cât și pe actele de legitimare a cetățenilor țării de apartenență.

Stema sau blazonul poate să transmită informații asupra istoriei unei familii, grup social sau politic, putând individualiza diferite comunități sociale și preocupările acestora. Cluburile, societățile literare, artistice, profesionale sau asociațiile sportive, folosesc embleme sau insigne care sunt confundate uneori de novici cu blazonul sau stema.

În „Monitorul Oficial al României”, Nr. 236, anul IV, pagina 1, publicație aparută la data de 24 septembrie 1992, este prezentată „Legea privind stema țării și sigiliului statului”, lege care descrie în amănunțime rolul și compoziția heraldică a noii steme folosită de Statul Român după evenimentele și schimbările politice din decembrie 1989. Reproduc:

STEMA ROMÂNIEI

Articolul 1

Stema României simbolizează statul național, suveran și independent, unitar și indivizibil și se compune din două scuturi suprapuse: scutul mare și scutul mic. Scutul mare, pe albastru, are o acvilă de aur cu capul spre dreapta, cu ciocul și ghearele roșii, cu aripile deschise, ținând în cioc o cruce ortodoxă de aur, în gheara dreaptă o sabie, iar în gheara stângă un buzdugan.

Pe pieptul acvilei se găsește scutul mic sfertuit în inserțiune:

a) În primul cartier este stema Țării Românești: pe albastru, o acvilă de aur cu ciocul și ghearele roșii, ținând în cioc o cruce ortodoxă de aur, însoțită de un soare de aur la dreapta și de o lună nouă de aur la stânga;

b) În cartierul doi este stema Moldovei; pe roșu, cu un cap de bour negru, însoțit de o stea de aur între coarne, cu cinci raze, de o roză cu cinci petale la dreapta și de o lună conturnată la stânga, ambele de argint;

c) În cartierul trei este stema Banatului și Olteniei; pe roșu, peste valuri naturale, un pod de aur cu două deschideri boltite, din care iese un leu de aur ținând un paloș în laba dreaptă din față;

d) În cartierul patru este stema Transilvaniei, cu Maramureșul și Crișana; un scut tăiat de unbrâu roșu îngust; în partea superioară pe albastru, o acvilă neagră cu ciocul de aur, ieșind din brațul despărțitor, însoțită de un soare de aur la dreapta, de o lună de argint la stânga; în partea inferioară, pe aur șapte turnuri roșii, crenelate, dispuse pe două rânduri, patru și trei;

e) În inserțiune sunt reprezentate ținuturile Mării Negre; pe albastru, doi delfini de aur afrondați, cu cozile ridicate.

Sigiliul României

Știința care se ocupă cu studierea originii, a semnificației, a reprezentărilor artistice și heraldice ale sigiliilor și peceților se numește sigilografie. Sigiliul statului este un instrument puternic, de o deosebită valoare în validarea actelor, documentelor, înțelegerilor și tratatelor internaționale. Elementele heraldice ale Sigiliului României se aseamănă cu cele ale Stemei României, fiind de fapt o reprezentare a acesteia, diferențierea fiind de fapt, adăugarea sub scutul mare a înscrisului „ROMÂNIA”.

Istoria ne spune că primele sigilii au aparținut autorităților conducătoare, ca domnii, voievozii, principii, demnitarii religioși și laici. Dreptul de sigiliu a fost un drept general, necontrolat de oficialități, din care cauza a putut fi folosit de toți cei care aveau nevoie și îl puteau confecționa sau procura. Era folosit, în general, de persoanele care manipulau acte oficiale. Așezările mai importante și-au confecționat de asemenea sigilii, care de obicei reprezentau în imagini schematice bogățiile ținutului respectiv sau exprimau plastic ocupațiile locuitorilor.

Imnul României

Cuvântul „imn” a fost împrumutat la noi din limba franceză (hymne) și își trage originea din grecescul „hymnos” însemnând cântec de glorie, sau de biruință. Specie solemnă a genului liric, înrudit cu oda, a fost cunoscut și cultivat încă din antichitate, când a și avut mai mult o invocație religioasă adresată zeilor, altor divinități, sau eroilor legendari. Mai târziu a început să fie dedicat sau consacrat unui eveniment sau unor personalități, sau celebrării unei ocazii deosebite, sau devenind un îndemn la luptă, revoltă sau război, de la „paion-ul” cu care grecii luptau la Salamina și Marathon, până la simbolul

„Comunei din Paris”, prea-cunoscutul „La Marseillaise”. Începând cu secolul al XIX-lea, prin imn se înțelegea numai acel cântec care exprima unitatea de voință a unei colectivități naționale sau sociale.

În literatura română, imnul, a fost cultivat în general de poeți. Cele mai de seamă lucrări de acest gen le găsim la Vasile Alecsandri (Imn lui Ștefan cel Mare, Imn religios, Hora Unirii), Iancu Văcărescu (Imne), Andrei Mureșianu (Deșteaptă-te, române!), apoi mai târziu, la Ion Pilat (Imnuri târzii), Ion Alexandru (Imnele bucuriei) și alții. Multe din fostele imnuri ale statului român au avut o valoare deosebită din punct de vedere a textului și a melodicității. Imnul „Trăiască Regele” și mai recent „Trei culori” (compus de Ciprian Porumbescu), au avut un loc special în inimile patrioților români.

Cântece patriotice de valoare ca „Deșteaptă-te, române”, „Hora Unirii”, „Trei culori” (Tricolorul), „Hora Ardealului”, „Hai să-ntindem hora mare”, „Așa-i românul”, „Marșul lui Iancu” fac parte din patrimoniul național, ca potențiale imnuri naționale, multe dintre ele fiind folosite, pe parcursul zbuciumatei noastre istorii revoluționare, în acest scop. „Hora Unirii” a fost scrisă în 1855 de către Vasile Alecsandri (1821-1890). A fost cântată în timpul Unirii Principatelor (1859) și, mai apoi, în toate ocaziile în care românii aspiră la uniune și armonie. „Hora Unirii” este cântată pe ritmul unui dans lent, dar energic, ce reunește întreaga adunare.

Dansul în cerc (hora) este el însuși un vechi ritual, simbolizând comunitatea spirituală, egalitatea și dorința românilor de a trăi laolaltă. După cum se știe, „Ha Tikvah”, imnul național al statului Israel este tot o horă care își trage originile din folclorul românesc, fiind culeasă și prelucrată de emigrantul Samuel Cohen originar din Moldova. După cum ne informează scriitorul Raoul Șorban, la baza imnului israelian stă cântecul popular românesc „Cucuruz cu fruntea-n sus” cules de tatăl său, Guilelm Șorban și publicat la Viena, încă din 1898 în caietul „Album de compoziții românesci”.

Aș vrea să menționez un fapt care m-a pus pe gânduri. O asemănare extraordinară între „Imnul Maastricht” interpretat de faimosul André Rieu și orchestra sa și „Pe-al nostru steag e scris Unire” - cântec patriotic dedicat unirii Principatelor Române, Moldova și Țara Românească de la 1859. După câte știu, muzica îi aparține lui Ciprian Porumbescu (1853-1883), iar versurile lui Andrei Bârseanu, cu toate că pe site-ul Wikipedia se specifică faptul că îl are compozitor pe olandezul Alphonse Olterdissen (1865-1923) și a fost adoptat ca imn oficial de către municipalitatea orașului Maastricht (Limburg) abia în anul 2002. Celebra melodie a compozitorului român Ciprian Porumbescu a devenit din 1912 și imnul național al Albaniei (Himni Flamurit), dar recunoscându-i-se compozitorul și originea românească. Oricum, asemănarea dintre cele trei variate este notabilă!

Actualul imn național al României este „DEȘTEAPTĂ-TE, ROMÂNE!”. Versurile aparțin lui Andrei Mureșianu (1816-1863), poet de factură romantică, jurnalist, traducător, orator și tribun al perioadei care marchează „Revoluția română de la 1848”. Poemul „Un răsunet”, a fost redactat și publicat în timpul revoluției și a fost pus pe note de Anton Pann (Antonie Pantoleon Petroveanu, 1796-1854), poet și etnograf, cărturar, cântăreț și autor de manuale de muzică. A fost cântat pentru prima dată la Râmnicul Vâlcea, pe 29 iunie 1848, la aproximativ doua săptămâni după izbucnirea revoluției în Țara Românească. Mai există o variantă asupra paternității muzicii care este atribuită lui Gheorghe Uncescu.

„DEȘTEAPTĂ-TE, ROMÂNE!” a înlocuit titlul original „Un răsunet”, devenit imn imediat, câștigându-și instantaneu gloria recunoscută, datorită mesajului energetic și mobilizator pe care-l conține:

DEȘTEAPTĂ-TE, ROMÂNE!

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croiește-ți alta soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi în lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Și ca-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
"Viața-n libertate ori moarte !" strigă toți.

Preoți cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertatea și scopul ei preasfânt,
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât sa fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!...

Prima strofă a imnului nostru național are o semnificație deosebită, chiar dacă a fost scrisă cu mai bine de un secol și jumătate în urmă, făcând un puternic apel la conștiința cetățeanului român, care mișcat de schimbările parvenite după evenimentele din decembrie 1989, trebuie să-și construiască un nou ideal, să lupte pentru păstrarea integrității patriei sale, pentru prosperitate, reintegrarea în structurile europene și pentru a preda generațiilor viitoare o țară respectată de străini, un partener demn, egal și admirat de restul statelor lumii, cu o imagine pozitivă a României, așa cum o merităm de fapt.

Imnul de stat al României este alcătuit din unsprezece strofe, din care doar patru se cânta la ocazii festive. Menționez că acestea nu sunt succesive, conform poemului original.

Articolul 9, din „Legea nr.75/1994” prevede că în interpretarea vocală prescurtată, imnul național al României se intonează potrivit textului și partiturii prevăzute la Anexa nr.3, din actuala constituție a României. Imnul în întregimea lui este prevăzut în Anexa nr.2. În interpretarea fanfarelor sau a altor formații instrumentale, muzica imnului național se intonează o singură dată. Există și o versiune destul de reușită în limba engleză, cu toate că legea română nu permite nicio traducere a imnului în alte limbi decât cea românească.

*AWAKEN THEE, ROMANIAN
(Romanian anthem)*

*Awaken thee, Romanian, shake off the deadly slumber
The scourge of inauspicious barbarian tyrannies
And now or never to a bright horizon clamber
That shall to shame put all your noxious enemies.*

*It's now or never to the world we readily proclaim
In our veins throbs and ancestry of Roman
And in our hearts for ever we glorify a name
Resounding of battle, the name of gallant Trajan.*

*Do look imperial shadows, Michael, Stephen, Corvinus
At the Romanian nation, your mighty progeny
With arms like steel and hearts of fire impetuous
It's either free or dead, that's what they all decree.*

*Priests, rise the cross, this Christian army's liberating
The word is freedom, no less sacred is the end
We'd rather die in battle, in elevated glory
Than live again enslaved on our ancestral land.*

În 1998, Parlamentul României a hotărât ca ziua de 29 iulie să devină „Ziua Imnului Național al României”. Acest lucru s-a datorat faptului că la 29 iulie 1998 se împlinneau 150 de ani de când s-a

cântat pentru prima dată „Deșteaptă-te, române!”. Între anii 1990-1994 „Deșteaptă-te, române” a fost și imnul oficial al Republicii Moldova.

Însemnele statului român, au o semnificație deosebită, atât pe plan intern cât și pe plan internațional, creând românilor acel suflu patriotic absolut necesar supraviețuirii noastre ca națiune și fiind instrumentele de recunoaștere a independenței, integrității și alinierii la alte state cu tradiție bine definită, cu o istorie veche și un viitor prosper. Reintegrarea României în structurile europene, relațiile prietenești cu alte state ale lumii, vor face să stralucească și mai puternic, aurul și argintul acestora.

NOTĂ: Acest studiu, scris în anul 1999, nu a fost actualizat decât parțial până la această dată. Conținutul acestui material nu este oficial și are doar un caracter informativ.

George ROCA
Sydney, 1 Decembrie 1999
(R) 1 Decembrie 2015

BIBLIOGRAFIE

- ALLEN, George, *Living Rules of Mankind*, Ballantyne, Hanson & Co., Edinburgh, Scotland, 1899
- BERCIU-DRAGĂNESCU, Adina, ISCRU, G., D., VELTER, Tiberiu, DAVID, Aurel, *Tricolorul României*, Editura Sigma, București, România, 1995
- BAYLEY, Harold, *The Lost Language of Symbolism, The Origins of Symbols, Mythologies & Folklore*, Vol. 1, Bracken Books, London, UK, 1996
- CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT, Alain, *Dicționar de simboluri*, 3 Vol., Editura Artemis, București, România, 1995
- COLE, Herbert, *Heraldry, Decoration and Floral Forms*, Bracken Books, London, UK, 1988
- COMITETUL ADUNĂRII CONSTITUANTE, *Constituția României*, Editura Lumina Lex, București, România, 1998
- CRANE, Walter, *The Decorative Illustration of Books*, Senate, London, UK, 1988
- DOGARU, Maria, *Din heraldica României*, Editura JIF, București, România, 1994
- FLOREA, Corneliu, *Jurnal de lagăr liber*, Editura Lumina, Oradea, România, 1992, p.130
- HASLER, Charles, *The Royal Arms, Its Graphic and Decorative Development*, Jupiter Books Ltd., London, UK, 1980
- INGLEFIELD, Eric, *Flags*, Kingsfisher Books Ltd., London, UK, 1981
- MÂNDRILĂ Costan, *Interviu cu Raoul Șorban (Imnul Israelului este Cucuruz cu frunza-n sus cules de tata!)* <https://www.youtube.com/watch?v=hBczbwE3xiI>
- PANN, Anton, *Povestea vorbeii*, Prefață de Virgiliu Ene, Editura Porto-Franco, Galați, România, 1993, p.IX
- ROCA, George, *Simbolurile heraldice ale noii steme a României*, Revista „Mihai Eminescu”, Nr.4, Sydney, Australia, 1992, p.101-105
- ROTHERY, Guy, Cardogan, *Encyclopedia of Heraldry*, Senate, London, UK, 1995
- STEER, Dugald, *Clans & Tartans*, Paragon Book Service Ltd., Surrey, UK, 1996